

Polskie Towarzystwo Zootechniczne – 90 lat działalności

W bieżącym roku (2012) mija 90 lat działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, powołano je bowiem w lipcu 1922 r., a 8 lat później nadano imię Michała Oczapowskiego. Było pierwszą specjalistyczną naukową organizacją w Polsce i jest zaliczane – jak podaje Staliński (1997), powołując się na publikację de Boera z 1993 r. – do najstarszych towarzystw zootechnicznych na świecie. W gronie założycieli Towarzystwa znaleźli się profesorowie kilku uniwersytetów, wybitni hodowcy oraz najbardziej aktywni pracownicy administracji i samorządu rolniczego. Z publikacji dr. Józefa Luchowca (2002), byłego wieloletniego Prezesa Towarzystwa wynika, że głównym inicjatorem był Karol Malsburg – nestor polskich zootechników, nauczyciel hodowli w Szkole Rolniczej w Czernichowie, profesor hodowli zwierząt w Dublinach. Do grona założycieli należeli: Zygmunt Moczarski – lekarz i zootechnik, profesor Wydziału Rolnego Uniwersytetu Poznańskiego; Henryk Malarski – profesor, kierownik działu biochemicznego Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (PINGW); Roman Prawocheński – profesor, kierownik Wydziału Hodowli Zwierząt PINGW w Puławach, wykładowca hodowli ogólnej SGGW, a później profesor hodowli szczegółowej zwierząt na Uniwersytecie Jagiellońskim; Jan Rostański – profesor hodowli i żywienia zwierząt SGGW, organizator hodowli zarodowej; Karol Różycki – profesor hodowli zwierząt w Dublinach; Zygmunt Ilnatowicz – naczelnik Wydziału Produkcji Zwierzęcej w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych, organizator spółdzielczości mleczarskiej i przetwórstwa mlecznego; Maurycy Trybalski – wykładowca hodowli drobnego inwentarza, drobiu i zwierząt futerkowych SGGW.

Do prac w Towarzystwie włączyli się wkrótce inni wybitni uczeni, między innymi: Mieczysław Czaja (późniejszy profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie SGGW, twórca Komitetu Nauk Zootechnicznych PAN); Zygmunt Markowski (rektor Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie), Tadeusz Olbrycht (prof. Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie), Jan Sosnowski (prof. SGGW), Franciszek Staff (prof. SGGW), Tadeusz Vetulani (prof. Uniwersytetu Poznańskiego), Zdzisław Zabielski (prof. PINGW), a także późniejsi profesorowie, wówczas wybitni hodowcy i inspektorzy hodowli: S. Jełowicki, T. Konopiński, W. Szczekin-Krotow, W. Krautforst oraz znani hodowcy: A. Budny z Bychawy, F. Błądowski z Pomorza, J. Czarnowski z Łęk, A. Danilczuk ze Skrzydlewa, S. Kiersnowski z Szepietowa, Z. Romer z Jodłownika, W. Alkiewicz – inspektor hodowli owiec w Wielkopolsce, W. Dusoge – inspektor hodowli trzody chlewnej w Warszawie, A. Glazer – inspektor hodowli polskiego bydła czerwonego w Białymstoku, M. Kwasięborski – inspektor hodowli bydła w Warszawie, J. Mieczkowski – inspektor hodowli bydła w Krakowie, S. Schuch – inspektor hodowli koni w Warszawie, J. Turowa – inspektor hodowli drobiu, T. Twardzicki – inspektor hodowli polskiego bydła czerwonego w Małopolsce, S. Wiśniewski – inspektor hodowli bydła w Warszawie, późniejszy wieloletni (34 lata) dyrektor Towarzystwa, a także M. Markijanowicz – ówczesny inspektor ministerstwa rolnictwa, późniejszy wieloletni wiceprezes Towarzystwa. Do grona założycieli dołączyły inne znane osoby związane z hodowlą zwierząt, niemniej była to w dalszym ciągu „grupa elitarna”, jak ją określa Staliński (1997). W roku 1927 Towarzystwo liczyło 73 członków, a w roku 1939 było ich około 150.

Najważniejsze zadania, a tym samym i osiągnięcia Towarzystwa w początkowym okresie jego działalności wynikały z zapisów

§ 2 i 3 uchwalonego w 1922 roku statutu. Zawarto tam, że celem Towarzystwa jest:

- prowadzenie i wspieranie naukowych badań biologicznych w zastosowaniu do hodowli zwierząt domowych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień mogących służyć za podstawę do rozwiązania pytań praktyki hodowlanej;

- naukowe badania ras zwierząt domowych, szczególnie rodzimych, pod względem ich pochodzenia, rozszerzenia geograficznego, właściwości morfologicznych i fizjologicznych;

- gromadzenie i naukowe opracowanie wyników z praktyki hodowlanej.

W 1927 r. rozpoczęto wydawanie „Przeglądu Hodowlanego”, utworzono także Komisję Doświadczalnictwa pod kierownictwem prof. Karola Różyckiego. Od 1928 r. tworzone dalsze komitety, komisje i sekcje: Komitet do Spraw Owczarstwa, Komisję ds. Selekcji Kur Użytkowych i Sekcję Rybacką (w 1929 r.); Komisję Racjonalizacji Żywienia (w 1930 r.), Komitet ds. Hodowli Trzody Chlewnej (w 1931 r.), Komisję ds. Hodowli Karakułów (w 1938 r.). Z inicjatywy Komitetu do Spraw Owczarstwa powołano w 1931 r. Polski Instytut Wełnoznawczy, początkowo organizacyjnie związany z Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, który w roku 1933 został przyłączony do Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego. Prowadził on ocenę wełen krajowych i importowanych, a dla potrzeb hodowli zarodowej także ocenę run.

Polskie Towarzystwo Zootechniczne, reprezentowane przez prezesa prof. Romana Prawocheńskiego, było jedną z organizacji z 12 państw, które w 1939 r. na IV Międzynarodowym Kongresie Zootechnicznym w Zurychu (Szwajcaria), podjęły uchwałę o utworzeniu Europejskiej Federacji Zootechnicznej. Inicjatywę tę przerwała II wojna światowa. W 1947 r. wznowiono prace w tym zakresie, kończąc je w 1950 r. powołaniem Federacji.

Do roku 1939 i bezpośrednio po II wojnie światowej Polskie Towarzystwo Zootechniczne nadzorowało i zarządzało badaniami naukowymi, doświadczalnictwem zootechnicznym, upowszechnianiem wiedzy i doradztwem, hodowlą zarodową, kontrolą użytkowości, inseminacją, stacjami oceny użytkowości, rejonowymi zakładami doświadczalnymi. Było – jak pisze J. Luchowicz (2002) – głównym wnioskodawcą i opiniodawcą dla Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych ustawodawstwa związanego z hodowlą zwierząt i produkcją zwierzęcą.

W okresie II wojny światowej władze okupacyjne przekształciły Towarzystwo w Naczelny Związek Hodowli Zwierząt z siedzibą w Krakowie i wyznaczyły niemieckiego komisarza, ograniczając w ten sposób jego samodzielność. Pierwszy powojenny zjazd PTZ odbył się w Krakowie w 1945 r.

W 1946 r. powołano Komisję Inseminacji, pod przewodnictwem prof. Tadeusza Olbrychta, której głównym zadaniem była organizacja stacji unasieniania i szkolenie fachowców do pracy w inseminacji. Działania te realizowano w konsultacji z wybitnymi specjalistami (prof. E. Sörensenem z Danii i dr. J. Hammondem z Anglii), można więc uznać, że Towarzystwo było prekursorem wprowadzania inseminacji w Polsce.

Szerokie i dość dokładne omówienie działalności Towarzystwa w okresie powojennym można znaleźć w opracowaniu „Karty z dziejów zootechniki polskiej” tom I (1972) i tom II (1997). Autorem opracowania w I tomie jest Maria Nowicka, a w II tomie – prof. Zbigniew Staliński. Wiele interesujących informacji zawartych jest również w opracowaniu J. Luchowca pt. „Polskie Towarzystwo Zootechniczne im. Michała Oczapowskiego” (Heureka – Problemy Społecznego Ruchu Naukowego 8, 3-4/2002). Omawiając powojenny okres działalności pisze on m.in., że w miarę normalizacji gospodarki i organizacji w kraju rolniczego aparatu administracyjnego, nauki i doświadczalnictwa pole działania Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego ulegało stopniowemu ograniczaniu, aż do całkowitego przejęcia wszystkich zagadnień z zakresu hodowli i produkcji zwierzęcej oraz nauki przez nowo powstające instytucje i organizacje rolnicze, instytuty resortowe i placówki Polskiej Aka-

demii Nauk. Utworzony w Krakowie Instytut Zootechniki przejął w swoje władanie część zakładów doświadczalnych, o łącznym areale około 10 tys. ha. Przy V Wydziale Nauk Rolniczych PAN powstał Komitet Nauk Zootechnicznych, któremu powierzono – jak pisze J. Luchowiec – rolę koordynatora i inicjatora badań, a także wydawcy opracowań naukowych. Wydawnictwa przekazano Państwowemu Instytutowi Wydawnictw Rolnych i Leśnych, późniejszy PWRiL, łącznie z „Przeglądem Hodowlanym”. Ministerstwo przejęło szkolenia i dokształcanie fachowe. Pawłowice, które były ośrodkiem szkolenia PTZ, zostały przejęte przez Państwowy Instytut Gospodarstwa Wiejskiego, a następnie przez Instytut Zootechniki. Tak więc do roku 1950 Towarzystwo przerwało z konieczności – jak pisze J. Luchowiec – całą dotychczasową działalność. Na walnym zjeździe członków Towarzystwa w 1950 r. w Krakowie zaakceptowano nowy program działania PTZ i przyjęto nowy statut, według którego głównym celem Towarzystwa była organizacja zebrań referatowo-dyskusyjnych na poziomie akademickim, upowszechnianie wiedzy zootechnicznej i udzielanie fachowych porad. Przy wyższych uczelniach rolniczych w Krakowie, Warszawie, Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie, Olsztynie i Szczecinie utworzono Koła. W 1972 r. Komitet Nauk Zootechnicznych PAN przekazał Towarzystwu zadania swoich komisji, zajmujących się poszczególnymi gatunkami zwierząt. W konsekwencji powołano w strukturach Towarzystwa 8 sekcji specjalistycznych: Metod Doskonalenia Zwierząt Gospodarskich, Produkcji i Hodowli Koni, Bydła, Trzody Chlewnej, Owiec, Drobiu, Zwierząt Futerkowych i Owadów Użytkowych. Większość z nich rozwinęła aktywną działalność i funkcjonuje w strukturach Towarzystwa do chwili obecnej. Dotyczy to m.in. Sekcji Chowu i Hodowli Bydła, Owiec i Kóz, Koni, Trzody Chlewnej oraz Zwierząt Futerkowych, które wraz z dwoma później powołanymi sekcjami – Chowu i Hodowli Zwierząt Amatorskich i Dzikich (2007 r.) oraz Praktyki Hodowlanej (2010 r.), odpowiadają aktualnie za merytoryczne wypełnianie zadań statutowych Towarzystwa, tzn. organizację zjazdów, sesji, konferencji, a także poziom prac naukowych kierowanych do druku w „Rocznikach Naukowych PTZ”.

Funkcję przewodniczących aktualnie działających sekcji pełniły następujące osoby, którym należy się duże uznanie i podziękowania za wykazaną aktywność i zaangażowanie:

- Sekcja Chowu i Hodowli Bydła: Władysław Zalewski (1974-1994), Zygmunt Litwińczuk (1994-2003), Henryk Grodzki (2003-2009), Piotr Guliński (od 2009);
- Sekcja Chowu i Hodowli Trzody Chlewnej: Wiesław Krautforst (1978-1980), Barbara Grudniewska (1980-1990), Roman Czarnecki (1990-2000), Janusz Falkowski (od 2000);
- Sekcja Chowu i Hodowli Koni: Marian Budzyński (1974-1990), Szczepan Chrzanoski (1990-1996), Henryk Geringer (1996-2003), Ryszard Pikuła (2003-2006), Anna Stachurska (2006-2009), Dorota Lewczuk (od 2009);
- Sekcja Chowu i Hodowli Owiec i Kóz: Adam Domański (1974-1983), Tadeusz Efner (1983-1985), Janusz Załuska (1986-1991), Czesława Lipecka (od 1991);
- Sekcja Chowu i Hodowli Zwierząt Futerkowych: Janusz Maciejowski (1974-1983), Stanisław Jarosz (1983-1988), Grażyna Jeżewska (od 1988);
- Sekcja Chowu i Hodowli Drobiu: Ewa Potemkowska (1974-1982), Anna Cąkała (1982-1983), Andrzej Faruga (1983-2003), Andrzej Rutkowski (od 2003);
- Sekcja Chowu i Hodowli Zwierząt Amatorskich i Dzikich: Leszek Drozd (od 2007);
- Sekcja Praktyki Hodowlanej: Henryk Malec (od 2010).

Podstawową jednostką Towarzystwa jest Koło, które może być powołane w ośrodkach akademickich, gdy liczba członków wynosi co najmniej 30. W okresie międzywojennym, zdaniem Stalińskiego (1997) działały 3 koła PTZ: w Warszawie, Krakowie i Lwowie, a zdaniem Luchowca (2002) było ich 4, także w Poznaniu. Po II wojnie światowej do lat 70. funkcjonowało 7 kół PTZ: Warszawa, Kraków, Lublin, Olsztyn, Poznań, Wrocław i Szczecin. W roku 1974 powstało koło w Bydgoszczy, a w 1987 – w Siedlcach.

W latach 1927-1939 organizowano zjazdy PTZ poświęcone przede wszystkim doświadczeniom zootechnicznym, a w latach powojennych miały one charakter co najmniej ogólnopolskiej konferencji naukowej, o wyraźnie zaakcentowanej wiodącej problematyce. Do roku 2011 odbyło się 76 zjazdów. Poszczególne koła PTZ organizowały zjazdy ogólnopolskie w następujących latach: Bydgoszcz – 1974, 1987, 1998, 2006; Kraków – 1945, 1948, 1950, 1951, 1955, 1960, 1961, 1966, 1977, 1985, 1995, 2003; Lublin – 1956, 1967, 1978, 1983, 1991, 1999, 2008; Olsztyn – 1958, 1965, 1973, 1981, 1988, 2000, 2010; Poznań – 1957, 1963, 1971, 1984, 1993, 2002, 2011; Siedlce – 1994, 2004; Szczecin – 1962, 1970, 1982, 1990, 2001, 2009; Warszawa – 1964, 1968, 1972, 1979, 1986, 1992, 1997, 2007; Wrocław – 1969, 1980, 1989, 1996, 2005, 2012.

Ponadto w latach 1945-2011 poszczególne koła Towarzystwa zorganizowały około 3300 zebrań referatowo-dyskusyjnych i 43 konferencje naukowe. Sekcje specjalistyczne, wspólnie z Zarządem Głównym, są organizatorami zjazdów o charakterze kongresowym (obecnie wszystkie sekcje obradują co roku). W latach 1974-2011 zorganizowały także ponad 100 konferencji, seminariów i sympozjów w zakresie interesujących ich problemów.

Towarzystwo jest organizatorem dwóch ważnych corocznych konkursów: na najlepszą pracę magisterską (od 1983 r.) i najlepszą pracę doktorską (od 2008 r.) z zakresu nauk zootechnicznych. Na podstawie zatwierdzonego przez Zarząd Główny regulaminu, wyłanianiem przez sędziów konkursowe laureaci wyróżniani są odpowiednimi dyplomami i – w miarę możliwości – nagrodami pieniężnymi. Wszystkim, którzy wspierają finansowo tę szczytną, mającą uznanie w środowisku działalność, serdecznie dziękuję, poczynając od Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, władze wydziałów i dyrekcje instytutów, a także, co jest bardzo ważne, zarządy związków hodowców i wiodące ośrodki hodowli zwierząt. Dotychczas odbyło się 29 edycji konkursu prac magisterskich, na które zgłoszono ponad 1150 prac ze wszystkich ośrodków akademickich w Polsce. W każdym roku wyniki konkursu publikowane są na łamach „Przeglądu Hodowlanego”, w ostatnich latach także na stronie internetowej PTZ, a na corocznym Zjeździe Towarzystwa są wręczone nagrody. W przypadku prac doktorskich dotychczas odbyło się 5 edycji konkursu, w którym oceniono 47 prac doktorskich nadesłanych z uczelni rolniczych i instytutów branżowych.

Polskie Towarzystwo Zootechniczne jest członkiem Europejskiej Federacji Zootechnicznej (European Association for Animal Production – EAAP). Dwukrotnie organizowało w Warszawie Kongres tej Federacji (w roku 1975 i 1998), będzie również organizatorem trzeciego – w roku 2015.

Polskie Towarzystwo Zootechniczne ma swój periodyk popularnonaukowy, którym jest ukazujący się od 1927 roku „Przegląd Hodowlany” (w latach 1948-1989 wydawany przez PWRiL). Ma także długoletni staż w wydawaniu czasopism typowo naukowych. W latach 1954-1989 było wydawcą „Przeglądu Naukowej Literatury Zootechnicznej”. W roku 1990 wznowiło druk (wydawanych sporadycznie w okresie międzywojennym) „Zeszytów Naukowych Przeglądu Hodowlanego”, zawierających materiały ze zjazdów naukowych o charakterze kongresowym, które w 2005 roku zamieniono w typowe czasopismo naukowe – kwartalnik „Roczniki Naukowe PTZ”.

Towarzystwo liczy obecnie około 600 członków, a były takie okresy (lata 80. i 90.), że było ich ponad 1000.

W 90-letniej historii funkcję prezesa Towarzystwa pełniło 21 osób, byli to w kolejności: Karol Malsburg (1922-1930), Jan Sosnowski (1930-1938), Roman Prawocheński (1938-1939), Franciszek Staff (1939-1948), Henryk Malarski (1948-1955), Zbigniew Kamiński (1955-1956), Mieczysław Czaja (1956-1960), Franciszek Abgarowicz (1960-1962, 1971-1972), Jan Kielanowski (1962-1964), Stefan Hoser (1964-1966), Helena Bączkowska (1966-1969), Franciszek Witczak (1969-1971, 1973-1974), Ewald Sasimowski (1972-1973), Zbigniew Żebrowski (1974-1980), Antoni Kaczmarek (1980-1983), Ewa Potemkowska (1983-1986), Janusz Maciejowski (1986-1989), Józef Luchowiec (1989-1998), Jan Szarek (1998-2001), Zygmunt Reklewski (2001-2007), Zygmunt Litwińczuk (od 2007).

Zygmunt Litwińczuk